

GEDACHTENISFOTO MGR. BRINKMANN

Rinus Suijkerbuijk

In het archief van de 'Fanfare St. Gerlach Houthem 1879' bevond zich een oude portretfoto met de afbeelding van een geestelijke, met daaronder de handgeschreven tekst:

*Johann Bernhard
Bischof von Münster, Preussen
lebte unter dem Namen: Rennthner Berger
5 Jahre lang als Verbannter in Houthem
[in?] Haus Straebeck unbekannt.*

Wie was die persoon en hoe verdwaalt deze foto in het archief van een Houthemse muziekvereniging?

Herkomst foto

Het onderschrift is duidelijk. Het is Johann Bernhard Brinkmann, bisschop van Münster, die incognito vijf jaren in Houthem verbleef. [Daarvan getuigt nog een plaquette in de Gerlachuskerk, op Pinkstermaandag 21 mei 1934 onthuld bij de 50-jarige herdenking van Brinkmanns vertrek uit Houthem]. De foto is in Duitsland gedrukt en hoogstwaarschijnlijk, in opdracht van de bisschop, door de fotograaf van de toelichtende tekst voorzien: een Nederlandse ontvanger van zo'n plaatje zou het niet voor elkaar krijgen een dergelijke fraaie kaderlijst te vervaardigen, in de tekst de plaatsnaam Houtheem te gebruiken en slechts de voornamen van de afgebeelde persoon te vermelden.

Als herdenkingsfoto zou dit persoonlijk door hem overhandigd zijn aan Jan Willem Rosenboom, een buurman gedurende zijn verblijf in Houthem. Dat hij daartoe verbannen was, bij zijn zelfgekozen verblijf om uit handen van de Münsterse justitie te blijven, is alleen maar de visie van het bisdom Münster.

Mijn conclusie is dan ook dat het onderschrift authentiek op het 'prentje' stond en er niet door Rosenboom, als notitie, is bijgevoegd.

Bevolkingsregister Houthem (1860 – 1889)

Waar woonde 'Rentner Berger' in Houthem? Het bevolkingsregister geeft informatie:

1.	Berger	Abous	M	hoofd	41	Geestl.	Duitschland	W			
2.	Berger	Luisette	V	huster	26	huw	Duitschland	0			
3.	Miswriet	Herman	M	diensl	23	huw	Duitschland	0			
4.	Bieker	Anna	V	diensl	14	huw	Duitschland	0			

Helaas is er geen enkele aantekening gemaakt van de data waarop in Houthem gearriveerd was noch wanneer het vertrek plaats vond. Ook het "schoonschrift" geeft te denken en waarschijnlijk is het hele register een keer overgeschreven, omdat er te veel doorhalingen, vlekken, scheuren enz. in het oorspronkelijke register zaten, ontstaan tijdens het bijna 30-jarig gebruik; gemakshalve heeft de schrijver toen ook maar hem niet nuttig lijkende gegevens weggelaten. En aantekeningen over zijn secretaris, die vaak in Strabeek verbleef, zijn hier evenmin opgenomen.

Dat er überhaupt gegevens over de heer 'Berger' in het bevolkingsregister werden opgenomen is waarschijnlijk mede te danken aan Houthems burgemeester Corneli, die wel op de hoogte was van de ware identiteit van de nieuwe inwoner. Slechts zijn biechtvader, de pastoor van Valkenburg, was de enig andere ingewijde in zijn geheim.

Voordat 'Berger' naar Houthem kwam, woonde hij een tijdje bij een afgelegen boerderij in Nuth; toen de burgemeester van Nuth zich bij de pastoor beklaagde dat die vreemdeling zich niet in het bevolkingsregister liet inschrijven, was het tijd om te verhuizen (en zich wel in Houthem te laten registreren).

Kulturkampf¹

In 1795 waren de Fransen onze 'Landen van Overmaze' binnengetrokken en hadden een grote maatschappelijke omwenteling teweeg gebracht. Kerken en kloosters werden gesloten en alle kerkelijke goederen werden geconfisqueerd en bij opbod aan ieder die het betalen kon verkocht. Vrijheid van godsdienst bestond niet meer. Nieuwe wetten werden afgekondigd en veranderingen waren aan de orde van de dag: invoer algemene dienstplicht, belastingen op wat je maar bedenken kon (zout, suiker, deuren, vensters, vergunningen enz.). Het duurde zelfs tot 1853, lang nadat de Fransen huiswaarts gekeerd waren, dat de katholieke eredienst weer enigszins hersteld was. De Franse departementen van de Nedermaas (prefectuur in Maastricht) en Roer (prefectuur Aken) bestonden nog geen twintig jaar, maar gedurende die periode was de bevolking gewend geraakt aan het feit dat niet meer de kerkelijke, maar de burgerlijke overheid in de eerste plaats gehoorzaamd moest worden.

Hoe anders was dat in Duitsland/Pruissen, waar slechts aan de rand van dat grote Rijk enige Franse invloed was geweest. Het land was opgedeeld in veel hertogdommen, graafschappen, vrije steden, prins- en bisdommen enz., een enorme lappendeken. En daarbij was de invloed van de (katholieke en protestantse) kerk nog ongestoord².

De Frans-Duitse oorlog van 1870 luidde een nieuw tijdperk voor het daarna opgerichte Duitse Rijk in. Men moest zich verenigen en van de vele kleine gezagsdragertjes af. Kanselier Bismarck begon, om politieke redenen, 'een preventieve oorlog tegen een interne vijand' namelijk tegen de invloed van de katholieke kerk. Er werden series antiklerikale maatregelen genomen, het katholieke huwelijk werd verboden, kloosters werden opgeheven en het land uitgezet³, toekomstige priesters moesten eerst drie jaar aan een Duitse universiteit studeren enz.. Paus Pius IX verklaarde de antikatholieke wetten van Bismarck ongeldig en niet bindend voor Duitse katholieken.

Kortom, de Kulturkampf was een strijd tussen Kerk en Staat, een strijd die onder andere namen, op vele plaatsen in de wereld werd/wordt uitgevochten. Er is bijna geen oorlog waarbij het niet om (religieuze) macht gaat.

De zwerftocht van Monseigneur Brinkmann

Hoewel gesteund door de hele (katholieke) bevolking van zijn bisdom leek het de bisschop beter om na de grote processie op 13 juli 1875 te Münster af te reizen naar Karlsbad (huidige Tsjechië) voor een gezondheidskuur en niet naar 'huis' terug te gaan. Zijn huisinventaris was al in beslag genomen en geveild. Hij had al 40 dagen in de gevangenis gezeten (waar de cipier hem niet wilde bewaken doch, op verzoek van de bisschop, dienst bleef doen omdat, bij compromis besloten was de gevangenisdeur altijd open te laten) en hem ontzetting uit zijn ambt door de burgerlijke overheid was aangezegd.

Adellijke en niet onbemiddelde katholieken huurden voor hem een huis aan de Kapelweg te Roermond. Toen hij door Duitse 'verklikkers' die als Maria-vereerders de Kapel in het Zand bezochten, herkend was en hij zich bij een huiszoeking door de politie in de kelder achter vaten en inmaakpotten verborgen had weten te houden, verhuisde hij ijlings naar Kralingen. Een door

'fans' daar voor hem gehuurd pand bleef jaren tot zijn beschikking. Daarna was hij lange tijd de gast van de pastoor van 'Het Heike' te Tilburg, tot het ook daar voor hem niet langer veilig was. Textielstad Tilburg trok veel Duitse handelaren en het gevaar van herkenning was groot. In 1877 maakte Brinkmann een reis naar Rome, terwijl intussen zijn knecht een nieuwe woning vond te Nuth. Op 20 november 1877 nam hij daar, aangezien als een Duitse kapitein, zijn intrek. En in 1879 verhuisde hij naar Strabeek, een bijzonder gunstig gelegen plaats, met een directe treinverbinding naar Maastricht en Aken. Een 'privé' halteplaats op loopafstand voor het huis van generaal de Ceva (Geerlingshof), ideaal om zijn arts in Aken, of een collega-bisschop, in asiel bij de Franciscanen in Maastricht, te bezoeken. Naar de bisschop van Paderborn, die asiel gevonden had bij de graaf d'Ansembourg in Gulpen, werd met de ponywagen gereden.

Jan Willem Rosenboom

Op de achterzijde van de foto heeft Ad Welters, pastoor te Valkenburg, in zijn karakteristiek handschrift vermeld:

“Dit portret werd door Mgr. Brinkman, bisschop van Münster, aangeboden als dank aan mijn grootvader Willem Roosenboom van Strabeek, die 5 jaar lang zijn buurman geweest was en met wien de bisschop iedere Zondag te Houthem ter kerke ging zonder hem als Bisschop te kennen”.

Jan Willem Roosenboom (1808-1887) was grondeigenaar en landbouwer te Strabeek. Hij was kerkmeester, in die tijd een gerespecteerde erebaan, slechts weggelegd voor aanzienlijke, grondbezittende personen. Als pastoor was Joannes Sigismundis Beckers (* Düsseldorf 19.01.1824 en + Houthem 05.02.1893) 40 jaar werkzaam in de St. Gerlachusparochie te Houthem. Zonder toestemming van de pastoor kon toentertijd in een dorp niet veel geregeld worden en het is dan ook evident dat pastoor Beckers een belangrijke rol speelde bij het tot stand komen van een fanfare⁴, die de jaarlijkse grote processie, muzikaal zou kunnen opluisteren.

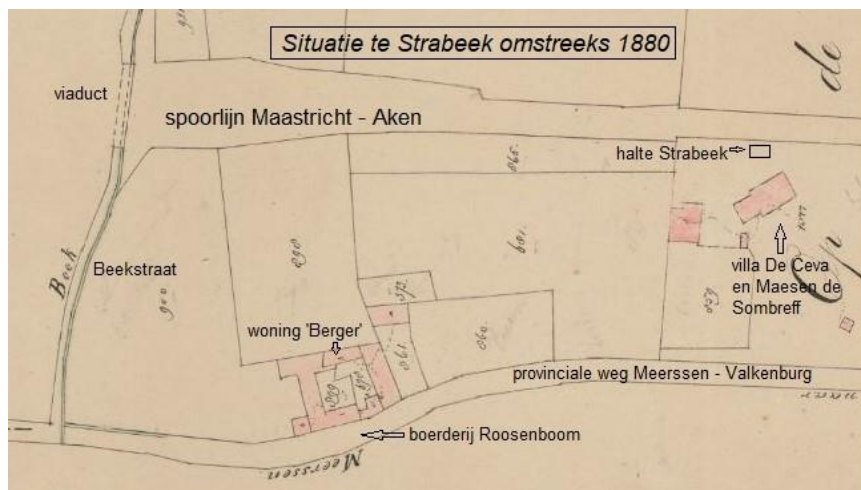
Jan Willem Roosenboom was (op 40-jarige leeftijd) op 28.06.1849 te Houthem gehuwd met de 37-jarige Wilhelmina Boesten van de Wiegelraderhof te Bingelrade. Zij kregen 5 kinderen, waarvan de twee zonen, 3 maanden (in 1852) en 10 jaar oud (in 1863) overleden waren. Dochter Marie Hubertine (* 1851) was in 1875 gehuwd met de 40-jarige Frans Leopold Lienaerts uit het notarisgeslacht te Merkelbeek. Dochter Maria Elisabeth Josephina (* 1850) huwde in 1881 de 33-jarige dakpannenfabrikant, later burgemeester van Echt, Frans Louis Renier (Louis) Welters.

Rosenboom's echtgenote, Wilhelmina Boesten, was in 1873 overleden en beleefde derhalve de huwelijksvoltrekkingen van haar beide oudste dochters niet mee. Dat er niet op al te jeugdige leeftijd werd getrouwd, had waarschijnlijk te maken met de zoektocht naar geschikte kandidaten binnen de 'eigen stand' en moeders hadden daarbij vaak het laatste (toestemmings)woord. Notabelen,

renteniers en grondbezitters wilden hun vermogen niet verkwanseld zien door liefdesaffaires van wispelturige dochters.

Gelukkig had de weduwnaar nog de steun van zijn 'nakomertje' Maria Charlotte Melania, op 22 februari 1856 te Strabeek geboren ⁵. Zij heeft haar vader tot zijn plotselinge overlijden in de Kerstnacht 1887, tijdens de Kerstmis in de Gerlachuskerk, bijgestaan, een taak die de jongste dochter in een gezin normaliter op zich diende te nemen. Enige maanden na vaders overlijden trad zij in het slotklooster der Visitatie in Laeffelt (België) in, waar zij in december 1938, 82 jaar oud, als overste (ook in kloosters had men rangen en standen) overleed (volgens haar achterneef, pastoor Ad Welters "in geur van heiligheid")⁶.

Melanie Rosenboom had, volgens de overlevering, eerder ook gezorgd dat de jonge muziekvereniging een drapeau, een vaandel, kreeg. Voordat de heer 'Berger' het huis in Strabeek betrok, had Baron Oscar de Heusch de la Zangerije er als huurder gewoond. Hij liet daarna Villa Flora in Broekhem bouwen als zijn definitieve eigen woning. De naaste buurman van Rosenboom was Jonkheer van der Maesen de Sombreff (aan wiens voordeur de facultatieve treinhalte Strabeek gelegen was). Is het dan verwonderlijk dat al deze namen bij het ontstaan van het "Houthems Muziekgebeuren" rond 1879 voorkomen?

Adolf Emile (Ad) Welters werd geboren in Echt op 13.04.1888 als 6^e kind (in een reeks van 10) van het echtpaar Welters-Roosenboom. Hij overleed, als geliefd parochieherder in Valkenburg op 03.02.1970. Reeds op jeugdige leeftijd⁷ had historie zijn grote belangstelling en de publicaties over allerlei heemkundige onderwerpen zijn ontelbaar. Niet verwonderlijk dat hij degene was die het Brinkmann-gedachtenisprentje uit de nalatenschap van zijn grootvader heeft weten veilig te stellen, bewaren en uiteindelijk te schenken aan de Houthemse

fanfare. Thans is dit 'souvenir' aan het archief van onze Heemkundevereniging overgedragen, zodat het zorgvuldig geconserveerd kan worden (en getoond bij de kelk door Mgr. Brinkmann aan de Gerlachusparochie geschonken, in de Schatkamer bewaard).

De Heemkundevereniging is de schenker zeer erkentelijk voor dit archiefstuk, dat tevens aanleiding was om er vorenstaande regels aan te wijden.

Eindnoten

1. Over Mgr. Joannes Bernardus Brinkmann werd een uitvoeriger artikel gepubliceerd in *"Rondom het Heiligdom St. Gerlach Houthem"* blz. 67-85, een uitgave van de Heemkundevereniging Houthem-St. Gerlach en het Kerkbestuur van de parochie St. Gerlach.
2. Zelfs tegenwoordig nog berusten in Duitsland veel Doop-, Trouw- en Begraafregisters bij de afzonderlijke parochies, terwijl de Franse wetgeving in 1795 in de departementen (o.a. van de Nedermaas) overbrenging naar de burgerlijke overheid (gemeenten) afdwong.
3. Ontstaansoorzaak van het enorme Ignatius-college van de Jezuïeten in Hulsberg, en vestiging van veel andere buitenlandse kloosterordes in Valkenburg en omgeving. De uit Frankrijk verdreven Paters Oblaten, vestigden het klooster Huize "Sint Gerlach" in de door de familie Maesen de Sombreffe verlaten 'Villa Ceva' (later als Geerlingshof bekend).
4. John Odekerken, *"125 jaar blaasmuziek in Houthem-St. Gerlach 1879-2004"*, blz. 11-19. In de notulen van het kerkbestuur is geen enkele opmerking over een muziekgezelschap te vinden (RHCL 21.257A, inventarisnummers 140/141)
5. De Geulbode van 17 december 1938 vermeldt weliswaar: *"De familie Roosenboom hadden in de jaren 1879 tot 1884 als naaste buur een zekere mijnheer Berger, een voornaam en deftig persoon, die stilaan huisvriend werd en gaarne bij vader en moeder en de drie dochters (een van deze is de moeder van de Valkenburgse pastoor) enkele uren van verpozing en gezellige kous kwam slijten."*, doch een overleden moeder en elders wonende gehuwde dochters zijn doorgaans geen gezellige gesprekspartners.
6. John Odekerken, *ibidem* blz. 16
7. In het RHCL wordt onder Doc_0037 een aantal genealogische overzichten over de familie Welters, en beschrijvingen van Maastrichtse doopvonten, uit 1907, bewaard.

